

Priekšvārds

2013. gadā Latvijā plaši svinēja latviešu komponista Jāzepa Vītola (1863–1948) 150. gadskārtu, kas tika iekļauta UNESCO svinamo dienu kalendārā līdzās rakstnieka Alberta Kamī, izgudrotāja Rūdolfa Dīzeļa, komponista Riharda Vāgnera un citu ievērojamu personību gadadienām. Jāzeps Vītols ierindojas to pasaules autoritāšu vidū, kuras veicinājušas izglītības, kultūras un zinātnes attīstību. Viņa personības monumentalitāte un daudzšķautņainība noteica to, ka Jāzeps Vītols kļuva par Latvijas mūzikas galveno autoritāti vairāk nekā pusgadsimta garumā. Sabiedrībā novērtēts kā komponists, pasniedzējs, kritiķis, publiskais tēls, Vītols spēlēja nozīmīgu lomu mūzikas izglītības attīstībā un Latvijas profesionālās mūzikas dzīvē 19. un 20. gs. mijā. Viņš ir devis arī būtisku ieguldījumu latviešu Dziesmu svētku tradīcijas pilnveidē – Vītola opusi ir neatņemama Dziesmu svētku un tādējādi arī UNESCO Cilvēces mantojuma daļa. Līdz pat mūsdienām viņa personība turpina ietekmēt Latvijas mūzikas gaitu un atpazīstamību pasaulē.

Jāzepa Vītola daudzpusīgā devuma apguve un analīze ir intriģējošs un nozīmīgs pētniecības lauks, ar kuru saskaroties joprojām urda neskaitāmi jautājumi gan par Vītola ietekmi uz daudz, arī cittautu komponistu izaugsmi, gan par Vītola personību, viņa biogrāfiju, daiļrades sociālajiem un kultūras kontekstiem. Šiem un citiem jautājumiem 2013. gada oktobrī tika veltīta Starptautiskā zinātniskā konference *Jāzeps Vītols – personība, daiļrade, konteksti*. To organizēja Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija sadarbībā ar Nikolaja Rimskakorsakova Sanktpēterburgas konservatoriju, veltot abu augstskolu ilggadējā profesora, Latvijas Mūzikas akadēmijas dibinātāja un pirmā rektora mantojuma analīzei. Konferencē nolasītie referāti nu iekļauti Mūzikas akadēmijas rakstu jaunajā krājumā, kurš šoreiz ir tematiski viengabalains, veltīts vienai personībai.

Krājuma pirmā sadaļa – *Laikmets, estētika, mūzikas dzīve* – aptver materiālus, kas izgaismo Vītola māksliniecisko un publicistisko, kā arī sabiedrisko darbību, analizējot estētiskos un vēsturiskos aspektus, atspoguļojot atsevišķus mūzikas dzīves rakursus. **Jānis Kudiņš** meklē Jāzepa Vītola radošā mantojuma uztveres koordinātas Eiropas mūzikas vēsturē, risinot jautājumus par Vītola estētikas pamatiem. **Baiba Jaunslaviete** salīdzina dažādus skatījumus uz Jāzepa Vītola daiļradi, kas pausti Rīgas vācu un krievu presē komponista darbības aktīvākajā laikā – kopš 19. gadsimta 80. gadiem līdz 20. gadsimta 30. gadiem. Kā saka autore, „viedokļi par nacionālo kultūru, ko pauž paši tās pārstāvji un vērtētāji no malas, nekad nebūs identiski”. Tāpēc to salīdzinājums, iespējams, var sniegt atbildi uz jautājumu: kas nacionālajā kultūrā ir interesants un spilgts ne tikai lokālajā ziņā, bet arī plašākā kontekstā raugoties. Šādu starptautisku dimensiju un salīdzinājumus iezīmē arī igauņu muzikoloģe **Urve Lipusa** (*Lippus*, Tallina), atspoguļojot

latviešu mūziķu darbību Tartu un Vītola personības ietekmes Igaunijā Pirmā pasaules kara laikā. Jo vērtīgs šis materiāls ir arī tāpēc, ka mūsu kolēģe gluži nesen aizgājusi no dzīves, un šī ir viena no viņas pēdējām publikācijām. Savukārt **Ilze Šarkovska-Liepiņa** apkopo un analizē Jāzepa Vītola devumu Latvijas Dziesmu svētku tradīcijas attīstībā.

Sadaļa *Arhīvi un dokumenti* atver ne vienu vien intrigējošu un pirmreizīgu lappusi Vītola personības iepazīšanā. **Natālija Braginska** (Sanktpēterburga) ataino Jāzepa Vītola darbību Pēterburgas periodā, balstoties uz Krievijas Ziemeļu galvaspilsētas arhīvu krājumiem. **Lolita Fūrmane** ielūkojas līdz šim nepētītos Vītola piemiņas istabas materiālos – krievu mūziķu vēstulēs Jāzepam Vītolam pēc viņa aizbraukšanas no Sanktpēterburgas. **Tamāra Skvirska** (Sanktpēterburga) sniedz pārskatu par Vītola materiāliem Pēterburgas konservatorijas krātuvēs, savukārt **Vladimirs Somovs** (Sanktpēterburga) analizē dokumentus Krievu komponistu un mūziķu atbalsta kuratoru padomes arhīvā, raksturojot Vītola lomu Pēterburgas mūzikas dzīves pašā centrā – izdevēja Mitrofana Beļajeva tuvāko draugu lokā un Pēterburgas mūzikas aktivitāšu organizēšanā. **Armands Šuriņš** pārlūko unikālu Vītola pēdējo dzīves gadu liecību – komponista vēstules Vācijā dzīvojošajai bijušajai skolniecei Irēnei Narvaitei, kura pirms nāves savu nelielo, taču kultūrvēsturiski nozīmīgo vēstuļu kolekciju novēlēja mūsu Mūzikas akadēmijai. Krājumā ietverts arī **Zanes Prēdeles** pētījums, kas veltīts Vītola portretu, šaržu un karikatūru analīzei, mēģinot atšifrēt informāciju, nolasīt simbolus, izzināt kultūrvēsturiskos kontekstus mākslinieku vizuālajos vēstījumos. Latvijas mūzikas vēsturē ikonogrāfisko avotu pētniecība pagaidām vēl nav aktuāls virziens, tāpēc autore sniegums šajā jomā ir jo īpaši vērtīgs.

Jāzepa Vītola radošā mantojuma analīzes jautājumiem veltīta trešā rubrika – *Vītola mūzika žanra un stila pētnieku skatījumā*, kuru ievada **Ilmas Grauzdiņas** raksts par *situācijas gleznām* Jāzepa Vītola *a cappella* kormūzikā, atklājot komponista kormūzikas rokraksta īpatnību – spēju objektīvā vēstījumā ietvert gleznieciskus, situāciju raksturojošus, izteiksmīgus elementus. **Jeļena Lebedeva** iedziļinās žanra problemātikā, atklājot Vītola muzikālās domāšanas saistību ar klasisko žanru tradīciju, un vienlaikus – ar skaņumākslas attīstību romantisma virzienā. **Tatjana Broslavska** (Sanktpēterburga) Vītola daiļrades žanriskajā daudzveidībā izceļ orientālās atbalsis, vērtējot manuskriptus, kas glabājas Sanktpēterburgas konservatorijā un sasaistot šīs komponista rokrakstam netipiskās iezīmes ar beļajeviešu jaunrades tradīciju ietekmi. Nozīmīga Jāzepa Vītola mantojuma šķautne skar sakrālās mūzikas žanru, kuru vērtē **Jūlija Jonāne**, *revidējot* komponista daudzveidīgo devumu reliģiskās mūzikas laukā un pievēršoties arī mazāk pazīstamiem opusiem, kā arī ielūkojoties Vītola atstātajās teorētiskajās un reliģiski filozofiskajās atziņās.

Krājuma sastādītāja
Ilze Šarkovska-Liepiņa

Preface

Composer Jāzeps Vītols' (1863–1948) 150th birthday was widely celebrated in Latvia in 2013, and his birthday was included in the UNESCO calendar of notable celebrations, along with writer Albert Camus, inventor Rudolf Diesel, composer Richard Wagner and other notable personalities. Jāzeps Vītols is now among those world authorities who have facilitated development of education, culture and science. His monumental and multi-faceted personality allowed Jāzeps Vītols to become the main authority in Latvian music for more than half a century. Praised as a composer, teacher, critic, and public persona, Vītols played a significant role in the development of music education and Latvian professional music life at the end of the 19th century and beginning of the 20th century. Jāzeps Vītols also made a vital contribution to the Latvian Song Festival tradition – his works are a permanent part of the Song Festival and, correspondingly, on the UNESCO intangible cultural heritage list. Even today his personality continues to influence the progress and knowledge of Latvian music in the world.

The study and analysis of Jāzeps Vītols' diverse contributions is an intriguing and significant field for research, and, when encountering this field, countless questions constantly emerge both about Vītols' influence on the development of many Latvian and international composers, as well as Vītols' personality, biography, and creative work in social and cultural contexts.

For these and other discussions, an international scientific conference was held in October 2013 and titled *Jāzeps Vītols – personība, daiļrade, konteksti (Jāzeps Vītols – Personality, Creative Work, Contexts)*. It was organized by the Jāzeps Vītols Latvian Academy of Music in collaboration with the Nikolai Rimsky-Korsakov St. Petersburg Conservatory, dedicating it to the analysis of the heritage of the professor of many years at both institutions, as well as to the founder and first rector of the Latvian Academy of Music.

The presented lectures are now included in the latest collection of research papers of the Academy of Music, which this time is thematically dedicated to a single subject – one distinguished personality.

The first section of the collection – *Laikmets, estētika, mūzikas dzīve (The Era, Aesthetics, Musical Life)* – includes materials which reveal Vītols' artistic and public, as well as social work, analysing aesthetic and historical aspects, reflecting certain attributes of musical life. **Jānis Kudiņš** searches for coordinates of perceptions of Jāzeps Vītols' heritage in European music history, resolving questions about the foundations of Vītols' aesthetics. **Baiba Jaunslaviete** compares diverse views of Vītols' creative work expressed in the German and Russian press in Riga in the most active period of the composer's life – from the 1880s to the 1930s. As the author says, „Opinions on national culture expressed by its very own representatives, as well as observers, will never be identical”. That is why their comparison could possibly offer an answer to the question – what is interesting and striking in a national culture not just in a local sense, but also in a broader context. The Estonian musicologist **Urve Lippus** (Tallinn) also notes these international dimensions and comparisons, reflecting the work of Latvian musicians in Tartu and the influences of

Vītols' personality in Estonia during World War I. This material is also valuable as our colleague passed away only recently, and this is one of her last publications. **Ilze Šarkovska-Liepiņa** gathers and analyses Jāzeps Vītols' contribution to the development of the Latvian Song Festival tradition.

The section *Arhīvi un dokumenti (Archives and Documents)*, reveals, for the first time, more than one intriguing page in the introduction of Vītols' personality. **Natalia Braginskaya** (St. Petersburg) addresses Jāzeps Vītols' work during his time in St. Petersburg, based on the archive collections of the northern capital of Russia. **Lolīta Fūrmane** investigates previously unexamined materials in the Vītols Memorial Room – letters from Russian musicians to Jāzeps Vītols after his departure from St. Petersburg. **Tamara Skvirskaya** (St. Petersburg) offers an overview of Vītols' materials in the St. Petersburg Conservatory collection, while **Vladimir Somov** (St. Petersburg) analyses documents in the Russian Composer and Musician Support Curator Council Archive, characterising Vītols' role in the very centre of musical life in St. Petersburg – as a part of publisher Mitrofan Belyayev's closest circle of friends, as well as being the organiser of many musical activities in St. Petersburg. **Armands Šuriņš** details and analyses a unique testimony from the last years of the composer's life – letters from the composer to his former student Irene Narvait in Germany, who, before her death, left her small but culturally and historically significant collection of letters to our Academy of Music. This section also includes **Zane Prēdele's** research, which is dedicated to the analysis of the many portraits, satirical cartoons, and caricatures of Vītols, attempting to reveal information, interpret symbols, and determine cultural and historical contexts in the visual representations by the artists. The research of iconographic sources in Latvian music history is not currently an active field of study, and that is why the author's work in this field is particularly valuable.

The third section is dedicated to the analysis of questions of Jāzeps Vītols' creative heritage – *Vītola mūzika žanra un stila pētnieku skatījumā (The Music of Vītols in the View of Genre and Style Researchers)*. In the introduction, **Ilma Grauzdiņa** writes about the *situation paintings* in the *a cappella* choir music of Jāzeps Vītols, revealing the unique aspects in the handwriting of Jāzeps Vītols' choir music – the ability to include artistic, situationally characteristic and expressive elements in an objective presentation. **Jeļena Lebedeva** goes deeper into the problems of genre, revealing the links between the musical thinking of the composer and the classical genre traditions, and, at the same time, the development of romantic trend in compositional art. **Tatiana Broslavskaya** (St. Petersburg) reveals the Eastern echoes of the genre diversity of Vītols' creative work, evaluating manuscripts stored at the St. Petersburg Conservatory and linking unusual aspects of this composer's writing with the influence of the Belyayev creative traditions. A significant branch of Jāzeps Vītols' heritage is the sacred music genre, studied by **Jūlija Jonāne**, who examines the composers' varied contributions to the field of religious music, examines lesser known opuses, as well as reviews Vītols' theoretical and religious philosophical conclusions.